

MOZAMBİK

GÜBRE SEKTÖRÜ PAZAR ARAŞTIRMASI RAPORU

Tarih : Mayıs 2025

Raporu Hazırlayan: Maputo Ticaret Müşavirliği

1. Ülke Pazarında Gübre Sektörü

1.1 İlgili Sektörde Üretim

Mozambik'teki çiftçilerde gübre kullanım oranının %5'in altında olduğu görülmektedir. Ülkede gübre üretim tesisinin bulunmaması ve ülkenin bu alanda dışa bağımlı olması önemli ihracat fırsatını getirmektedir. Bu kapsamda Mozambik, son yıllardaki gübre ihracatımızda ilk 5'te yer alan ülkelerden birisi olmuştur.

1.2 Ortalama Üretici Fiyatları

Yerel üretim kapasitesi sınırlı olduğu için ithalata bağımlılık hem üretici hem de tüketici fiyatlarının yüksek seyretmesine neden olmaktadır. KDV'nin %16 olarak uygulanması da satış fiyatlarının yüksek olmasına sebep vermektedir. Diğer taraftan lojistik ve dağıtım ağının yetersiz oluşu ve depolama imkanlarının sınırlı olması nedeniyle maliyetler olumsuz etkilenmektedir.

2. Ülkenin Sektörde Dış Ticareti

2.1 Gübre Sektöründe Ülkenin En Fazla İthalat Gerçekleştiği Ülkeler

	Ülke Adı	İthalat Değeri (\$)	Oran (%) (İthalat Değeri/Toplam İthalat)
1	Rusya	42.253.000	23,6
2	S. Arabistan	38.921.000	21,7
3	Umman	22.173.000	12,4
4	BAE	21.218.000	11,9
5	Morityus	16.323.000	9,1
6	G. Afrika	12.713.000	7,1
7	Çin	12.165.000	6,8
8	Katar	5.055.000	2,8
9	Zambiya	3.864.000	2,2
10	Belçika	862.000	0,5
-	Türkiye	-	-

2.2 Gübre Sektöründe Ülkenin En Fazla İhracat Gerçekleştiği Ülkeler

	Ülke Adı	İhracat Değeri (\$)	Oran (%) (İhracat Değeri/Toplam İhracat)
1	Zambiya	12.554.000	33,8

2	Zimbabve	11.216.000	30,2
3	Malavi	8.216.000	22,1
4	Morityus	3.914.000	10,5
5	Angola	701.000	1,9
6	G. Afrika	218.000	0,6
7	Madagaskar	163.000	0,4
8	Esvatini	118.000	0,3

2.3 Gübre Sektöründe Ülkenin Altılı Tarife Bazında En Fazla İthalat Yaptığı Ürünler

Gümrük Tarife Kodu (6 Basamaklı)	Ürün Adı	İthalat Değeri (Bin \$)	Türkiye'den İthalatı (Bin \$)	Türkiye'den İthalatının Payı
'310210	ÜRE	64.269	0	0,00%
'310530	DİAMONYUM HİDROJENORTOFOSFAT (DİAMONYUM FOSFAT)	37.831	0	0,00%
'310230	AMONYUM NİTRAT	31.085	0	0,00%
'310221	AMONYUM SÜLFAT	10.484	0	0,00%
'310260	KALSİYUM NİTRAT VE AMONYUM NİTRATIN ÇİFT TUZLARI VE KARIŞIMLARI	9.860	0	0,00%
'310590	MİNERAL VEYA KİMYASAL DİĞER GÜBRELER	9.518	0	0,00%
'310229	AMONYUM SÜLFAT VE AMONYUM NİTRATIN ÇİFT TUZLARI, KARIŞIMLARI	4.328	0	0,00%
'310290	AZOTLU MİNERAL VEYA KİMYASAL DİĞER GÜBRELER	3.137	0	0,00%
'310540	AMONYUM DİHİDROJENORTOFOSFAT (MONOAMONYUM FOSFAT) VE BUNUN DİAMONYUM HİDROJENORTOFOSFATLA (DİAMONYUM	1.398	0	0,00%
'310420	POTASYUM KLORÜR	1.335	0	0,00%

2.4 Gübre Sektöründe Ülkenin Altılı Tarife Bazında En Fazla İhracat Yaptığı Ürünler

Tarife Pozisyonu (6 Basamaklı)	Ürün Adı	İhracat Değeri (Bin \$)	Türkiye'ye İhracatı (Bin \$)	Türkiye'ye İhracatının Payı
'310210	ÜRE	16.274	0	0,00%
'310530	DİAMONYUM HİDROJENORTOFOSFAT (DİAMONYUM FOSFAT)	6.674	0	0,00%
'310221	AMONYUM SÜLFAT	4.169	0	0,00%
'310229	AMONYUM SÜLFAT VE AMONYUM NİTRATIN ÇİFT TUZLARI, KARIŞIMLARI	2.910	0	0,00%
'310590	MİNERAL VEYA KİMYASAL DİĞER GÜBRELER	1.250	0	0,00%
'310560	FOSFOR VE POTASYUM (AZOT İÇERMEYEN) İÇEREN MİNERAL VEYA KİMYASAL GÜBRELER.	1.201	0	0,00%
'310420	POTASYUM KLORÜR	1.184	0	0,00%
'310430	POTASYUM SÜLFAT	945	0	0,00%
'310230	AMONYUM NİTRAT	864	0	0,00%
'310290	AZOTLU MİNERAL VEYA KİMYASAL DİĞER GÜBRELER	646	0	0,00%

3. Sektörde Ülkemizden İhracat (Bin \$)

	Gümrük Tarife Kodu (6 Basamaklı)	Ürün Adı	2022	2023	2024	2025
1	310240	AMONYUM NİTRATIN KALSİYUM KARBONATLA VEYA BİTKİ BESİN MADDESİ OLMAYAN DİĞER İNORGANİK MADDELERLE KAR	268.392	72.322	60.919	143.948
2	310530	DİAMONYUM HİDROJENORTOFOSFAT (DİAMONYUM FOSFAT)	118.604	86.579	104.172	96.997
3	310559	AZOT VE FOSFORUN İKİSİNİ DE İÇEREN DİĞER MİNERAL VEYA KİMYASAL GÜBRELER; NİTRAT VE FOSFAT İÇERMEYENL	143.266	40.715	56.842	80.230
4	310520	AZOT, FOSFOR VE POTASYUMUN ÜÇÜNÜ İÇEREN MİNERAL VEYA KİMYASAL GÜBRELER	103.814	65.075	75.788	79.794
5	310221	AMONYUM SÜLFAT	18.134	15.767	11.489	45.031
6	310210	ÜRE	134.688	108.063	56.431	35.492
7	310230	AMONYUM NİTRAT	59.117	22.109	61.025	29.387
8	310510	AZOT, FOSFOR VE POTASYUMUN İKİSİNİ VEYA ÜÇÜNÜ İÇEREN MİNERAL VEYA KİMYASAL GÜBRELER (TABLET VEYA AMB	19.285	20.062	22.406	26.092
9	310420	POTASYUM KLORÜR	7.259	17.406	10.336	19.659
10	310100	HAYVANSAL VEYA BİTKİSEL GÜBRELER	10.243	10.608	15.516	17.994
	TOPLAM		965.931	511.589	533.474	634.167

4. Sektörde İhracat Yoluyla Pazara Giriş

4.1 Sektör İçin Hedef Bölgeler/Şehirler/Eyaletler

Sektörde hem özel sektör üzerinden hem de kamu üzerinden önemli fırsatlar mevcuttur. Büyük şehirlerde yer alan tarım ürünleri dağıtıcılarına ulaşmak açısından Başkent Maputo

başta olmak üzere Maputo'ya yakın Matola Bölgesi, Nampula ve Beira öne çıkan hedef bölgeler olarak dikkat çekmektedir. Ancak Tarım sektörünün devlet destekleri ile ayakta durduğu ve bu yüzden gübre ürünlerinin özellikle kamu projeleri paralelinde satın alındığı unutulmamalıdır.

4.2 Sektörde Önde Gelen Firmalar ve Pazarın Yapısı

Mozambique Fertilizer Company Lda ülkenin öne çıkan gübre şirketi olarak dikkat çekmektedir. Bahse konu şirket diğer ülkelerden ithal ettiği gübreleri Zambiya, Zimbabve ve Malavi gibi ülkelere ihraç etmektedir. Diğer taraftan Mozambik'te KOBİ'lerin de gübre ticareti konusunda istekli olduğu ve fırsatlar konusunda araştırmalarda bulunduğu bilinmektedir.

Son dönemde ülkede yürütülen projelerden Afrika Gübre ve Tarım İşletmeciliği Ortaklığı'nın (African Fertilizer and Agribusiness Partnership-AFAP) 2 milyon dolarlık gübre finansman projesi 2024 yılında gerçekleşmiştir. Mozambik'te Sürdürülebilir Tarım Yönetimi için Gübre Finansmanı adlı bu proje, 2025-27 dönemi için 300 bin küçük çiftçinin gübreye erişimini artırmayı ve verimliliklerini ve refahlarını yükseltmeyi hedeflemektedir. Proje ayrıca, küçük çiftçilere yönelik toprak sağlığı faaliyetleri ve eğitimleri için 877 bin dolarlık bir hibe içermiştir.

Bunun dışında Japon kalkınma ajansı JICA tarafından da yerel gübre üretimini desteklemek adına projeler gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunun dışında Uluslararası Gübre Geliştirme Merkezi (International Fertilizer Development Center-IFDC) tarafından bölgesel gübre kullanımını eğitimi çalışmaları gerçekleştirildiği bilinmektedir.

Ülkede tarımsal üretim tesisi kurulması sürecinde makine ve ekipmanlar, teknik personel konusunda dışa bağımlılık bulunduğu bilinmektedir. Gübre karışımı gibi konularda ülkede yeterli tecrübe ve ekipmanın olmadığı görülmektedir. Ancak ülkede genç nüfusun yüksek oranda olduğu dikkate alındığında doğru politikalarla sektörel istihdam sorununun olmayacağı değerlendirilmektedir.

4.3 Sektörün İthalatında Zorunlu Belgeler

Tüm ithalatçıların Ekonomi Bakanlığı'na bağlı Ulusal Ticaret Müdürlüğü tarafından ruhsatlandırılması/belgelendirilmesi zorunludur. İthalat lisansı, Ticari fatura, Çeki listesi, Gümrük Beyannamesi, Menşe Şahadetnamesi, Nakliye Belgesi gibi belgeler zorunlu belgelerdir. Sektör özelinde ise Bitki Sağlık Sertifikası düzenlenmesi gerekmektedir.

4.4 Sektörde sevk öncesi inceleme zorunluluğu var mıdır? Varsa yetkilendirilmiş gözetim şirketleri hangileridir?

Sektördeki özellikle hijyen grubuna kayan ürünleri başta olmak üzere bazı ürün grupları sevk öncesi inceleme zorunluluğuna tabidir. İhracatçıların Mozambik'te yetkili kuruluş olan Intertek ile bağlantıya geçerek UCR Numarası (Sevkiyat Referans Numarası) alması gerekmektedir.

SEVK ÖNCESİ İNCELEME	YETKİLENDİRİLMİŞ GÖZETİM ŞİRKETLERİ
<ul style="list-style-type: none"> - Sevkiyat öncesi fiziki kontrol - Akredite laboratuvarlarda numune alma, test etme ve analiz yapma - Doküman analizi, kontrolü ve doğrulama, - Geçerli standartların gereklerine uygunluğun değerlendirilmesi, - Ürünün üretim sürecindeki teknik gereksinimlerinin ve standartlarının uygunluk düzeyinin değerlendirilmesi amacıyla denetim	INNOQ- Ulusal Normalizasyon ve Standartlar Enstitüsü'nün yetkilendirdiği INTERTEK

4.5 Sektördeki Önemli Fuarlar ve Tarihleri

Sektöre ilişkin olarak en çok kullanılan fuarlardan birisi Genel Ticaret Fuarı niteliğinde olan Maputo Uluslararası Fuarı (FACIM) olarak dikkat çekmektedir. İlgili fuara en son 2015 yılında Milli Katılım organizasyonu gerçekleştirilmiştir.

4.6 Sektör firmalarına hitap eden ve gerçekleştirilmesi planlanan ticaret heyetleri

Ülkede sektörel firma talepleri sınırlı olduğundan çoğunlukla Genel Ticaret Heyetleri düzenlenmektedir. Bu çerçevede 2026 yılı içerisinde de bir Genel Ticaret Heyeti'nin Maputo'da düzenlenmesi planlanmaktadır.

4.7 Varsa Sektörde İhale Yayımlayan Kamu Kurumları ile İlgili Bilgiler

Genel olarak kamu kurumları ihale duyurularını web üzerinden yayımlamamaktadır. Ülkedeki ihalelere erişim için Bakanlığımız Dış Talepler Bülteni'nin ihale duyurularının yanı sıra <https://www.ufsa.gov.mz/concursos.php> linkinin takip edilmesi faydalı olacaktır.

Bunun dışında Afrika kalkınma bankası ihaleleri için <https://www.afdb.org/en/projects-and-operations/procurement> linki ve Dünya Bankası ihaleleri için <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/procurement?srce=both> linkinden Mozambik filtresi ile ihaleler takip edilebilecektir.

4.8 Ülkenin, Ülkemiz ve Diğer Ülkelerle STA/Tercihli Ticaret Anlaşmaları Hakkında Bilgi

Mozambik ile Türkiye arasında, Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması ve Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma imzalanmıştır. Tercihli Ticaret Anlaşması ve Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması müzakereleri devam etmektedir.

Portekiz, İtalya, Morityus, BAE, Güney Afrika, Makao, Vietnam, Botswana ve Hindistan ile Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması bulunmaktadır. Ayrıca Mozambik, Güney Afrika Kalkınma Topluluğu'nun (SADC) üye ülkelerinden birisidir. Mozambik'in Malavi ile Tercihli Ticaret Anlaşması bulunmaktadır. Zambiya ile de Tercihli Ticaret Anlaşması

sürecinde son aşamaya gelinmiştir. Mozambik ayrıca, Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Alanı'nda (AfCFTA) yer alan ülkelerdendir.

4.9 Sektörde Etiketleme

Mozambik'te etiketleme gereklilikleri de oldukça karmaşık olup, yurt içinde perakende satışa yönelik tüm ürünlerin ithalattan önce Portekizce olarak etiketlenmesi ve ticari ve/veya sıhhi teknik düzenlemelere uyması gerekmektedir. Anılan prosedürler, ilave zaman ve maliyet kaybına sebep olmaktadır. Özellikle son dönemde Portekizce etikete sahip olmayan ürünlerin ithalatçılarına cezalar verildiği görülmektedir.

4.10 Lojistik

Yıllık bazda 8 milyon ton Demiryolu taşımacılığı (%15,5), 41 milyon ton Deniz taşımacılığı (%79,5) 2,6 milyon ton Hava taşımacılığı (%5) dış ticarete kullanılmaktadır.

Ülke karayolu anlamında az gelişmiş durumdadır. Örneğin, ülkenin ana karayolu olarak N1 yolunun büyük bölümü kullanılamaz durumdadır.

Demiryolu olarak 3.000 km'lik bir ağ olsa da tüm ağın tam anlamıyla verimli bir biçimde kullanılmadığı bilinmektedir. Güney Afrika, Zimbabve, Zambiya ve Malavi'nin ticareti için kullanılmakta olan demiryolu ağı Maputo, Beira ve Nacala Limanlarına bağlantıyı sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Ülke içi Kuzey ve Güney bağlantısı bulunmamaktadır.

TAP Portekiz, Türk Havayolları, LAM Havayolları, Kenya Havayolları, Etiyopya Havayolları, Güney Afrika Havayolları ve Airlink gibi az sayıda firmanın faaliyet gösterdiği Mozambik'te aktif tek uluslararası havalimanı Maputo Havalimanı'dır.

Mozambik, güneyde Güney Afrika'dan kuzeyde Tanzanya'ya kadar uzanan bir alanın yanı sıra Hint Okyanusu'na geçiş sağlayan yaklaşık 2.500 km'lik uzunluktaki kıyı şeridine sahip bir ülkedir. Ülkenin geniş kıyı şeridi boyunca, uluslararası ticaret ve komşu ülkeler için önemli geçit görevi gören Maputo, Beira ve Nacala Limanları bulunmaktadır.

Mozambik limanları, ülkenin iç kesimlerine ve komşu ülkelere bağlayan üç koridora bölünmüştür: Maputo Koridoru (Güneyde; Güney Afrika ve Esvatini ile bağlantılı), Beira Koridoru (Orta Bölgede; Zimbabve ile bağlantılı) ve Nacala Koridoru (Kuzeyde; Malavi ve Zambiya ile bağlantılı).

Sonuç olarak; Malavi, Esvatini, Güney Afrika, Zambiya ve Zimbabve, dış ticaretlerinin bir kısmını Mozambik limanları üzerinden gerçekleştirmektedir.

Mozambik'in Angola, Etiyopya, Zimbabve, Kenya, Katar, Türkiye, Portekiz ve Güney Afrika'ya doğrudan uçuşları mevcuttur.

Mozambik'teki demiryolu ağı, Güney Afrika'dan Maputo Limanı'na, Zimbabve'den Beira Limanı'na ve Zambiya/Malavi'den Nacala Limanı'na uzanan doğu-batı rotalarından oluşmaktadır. Güney Afrika ile trenlerin her iki ülkede de engelsiz olarak dolaşması konusunda mutabakata varılmasıyla Maputo Limanı'nın kargo akışının daha da artması beklenmektedir.

20'lik konteyner için 25 ile 40 gün arasında ortalama 4.500 dolarlık bir maliyet, 40'lık konteyner için ise 6.400 dolarlık bir maliyet söz konusudur.

Kg başına 77 dolarlık bir hava kargo maliyeti mevcuttur. Yüksek kg taşımalarında maliyet kg başına 24 dolar seviyelerine gerileyebilmektedir.

4.11 Dağıtım Kanalları

Mozambik'te dağıtım kanallarının yapısı ürünün sektörüne ve ülkenin hangi bölgesi olduğuna göre farklılıklar göstermektedir. Ancak, genel olarak bahsedilecek olursa, ülke dağıtım açısından haritadaki gibi güney, orta ve kuzey olarak üç farklı bölüme ayrılabilir.

Ülkenin güney kesimi başkent Maputo ve çevresindeki bölgeler olacak şekilde düşünülebilir. Bu bölgeye ürünler Güney Afrika ve Maputo Limanı üzerinden gelmektedir. Dağıtım merkezi Maputo olup buradaki ithalatçılar ve distribütörlerden bayi ve diğer toptancılara dağıtılmaktadır. Güney Bölgesi Güney Afrika'ya iki noktadan bağlı olup buralardan bireysel ve gayri resmi olarak ülkemizdeki bavul ticaretine benzer bir şekilde ticaret gerçekleştirilmektedir. Binek araçların ve minibüslerin arkasına bağlanan küçük römorklar aracılığı ile ürünler sınırdan günlük olarak geçirilmekte ve genelde resmi olmayan dağıtım kanallarına hizmet etmektedir.

Ülkenin orta bölümündeki dağıtım merkezi ise Beira'dır. Burada bulunan liman önemli bir ihracat ve ithalat limanıdır. Aynı şekilde, Mozambik'in ve yine komşularının ithal ettiği ürünler için de giriş noktasıdır. Beira şehrinde de buna bağlı olarak önemli dış ticaret şirketleri ve dağıtım şirketleri bulunmaktadır.

Son olarak, ülkenin kuzeyinde bulunan Nacala Limanı da oldukça önemli bir limandır ve giderek daha da önem kazanmaktadır. Nacala ekonomik koridorunun başlangıç noktasını oluşturan Nacala Limanı doğal derin su limanı olup önemli tarım ve sanayi yatırımları alan bölgenin lojistik merkezidir.

Ülkede üretim kısıtlı olduğu için gübre sektörü ürünlerinde üreticiden toptancıya daha sonrasında perakende satış mağazaları üzerinden müşteriye ulaşan dağıtım kanalları döngüsünün Mozambik'te genelde geçerli olmadığı görülmektedir. Ülkede toptancılar yerleşik ticaret firmaları ve/veya yurt dışındaki müşterileri üzerinden iç pazara satış gerçekleştirmektedir. İthal firmaları ürünleri yurt dışından tedarik ederek yerel toptancılara iletmektedir. Yerel toptancılar da tarım sektörü ile uğraşan müşterilere ürünleri ulaştırmaktadır.

4.12 E-Ticaret (Sınır Ötesi E-Ticaret/E-İhracat)

Elektronik ticaret genelde sosyal medya üzerinden kayıt dışı bir biçimde yürütülmektedir. SMS üzerinden elektronik ödemeler gerçekleşmekte ve ürünlerin dağıtımını bireysel olarak yapılabilmektedir. Bunun dışında elektronik satış yapan web siteleri de mevcuttur.

Başlıca platformlar olarak Amazon ve Alibaba yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca "Buy.co.mz (<https://buy.co.mz/>)" ve "Xava - (<https://Xava.co.mz/>)" kullanılan diğer platformlardır.

4.12.1 Ülkedeki Pazaryerleri

Pazar yeri olarak Facebook başta olmak üzere diğer sosyal medya platformlarının yaygın bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca özellikle Mozambik'te yaşayan Çin vatandaşları

aracılığıyla Çin'deki pazaryerleri üzerinden alıcı ve satıcı buluşmalarının yapıldığı bilinmektedir.

4.12.2 Resmi Tatiller

Tarih	Resmi Tatiller
1.01.2026	Evrensel Kardeşlik Günü - Yeni Yıl Tatili
3.02.2026	Mozambik Kahramanlık Günü
7.04.2026	Mozambik Kadınlar Günü
1.05.2026	Uluslararası İşçi Bayramı (Günü)
25.06.2026	Ulusal Bağımsızlık Günü
7.09.2026	Zafer Günü (Bayramı) / Lusaka Anlaşması
25.09.2026	Silahlı Kuvvetler Günü
4.10.2026	Barış ve Uzlaşma Günü
10.11.2026	Maputo Şehir Günü
25.12.2026	Aile Günü /Noel Tatili

4.12.3 En Çok Kullanılan Sosyal Medya Platformları

Facebook, WhatsApp ve Instagram en çok kullanılan sosyal medya platformları olarak görülmektedir.

4.13 Tanıtım ve Pazarlama

Ülkede sosyal medya, radyo ve televizyon reklamları tanıtımda aktif rol oynamaktadır. Özellikle halk tarafından sevilen kişilerin reklamlarda yer alması oldukça etkili bir tanıtım faaliyeti olarak bilinmektedir.

4.14 Sektörde Tüketici /Alıcı Tercihleri ve Son Trendler

Gübrelerin büyük çoğunluğu gıda ürünleri yerine tütün ve şeker kamışı yetiştiriciliğinde kullanılmaktadır. Ancak ilerleyen dönemde kamu tarafından planlanan üretim projelerinde gıda ürünlerinde de gübre kullanımı artış kaydedecektir. Gübre kullanım oranının en yüksek olduğu eyalet olan Tete Eyaleti'nde üretimin %16'sı gübre kullanımıyla gerçekleşmektedir.

4.15 Sektörde Vergiler

Mozambik'te iç pazardaki satışlarda %16 KDV uygulanmaktadır. Bunun dışında gümrük tarifeleri uygulanmaktadır. Bahse konu ürün grubunda gümrük tarifeleri %2,5 olarak görülmektedir. Sektöre ilişkin detaylı gümrük vergilerine <https://jue.mcnet.co.mz/mcnet/portal/homepage> adresinden ulaşılabilmektedir.

5. Sektörde İhracatçılarımızı Bekleyen Fırsatlar

Malumları olduğu üzere Türkiye'de Mardin Mazıdağı fosfat yatakları dışında hammadde kaynağı bulunmadığından kimyasal gübre sektörü %90'ın üzerinde dışa bağımlıdır. Mozambik'te Nampula eyaletindeki Monapo bölgesinde ve Tete eyaletindeki Muande bölgesinde Fosfat yataklarının bulunmasından dolayı uzun vadede kimyasal gübre üretiminin gerçekleşmesinin mümkün bulunduğu görülmektedir. Ayrıca ülkenin kuzeyinde bulunan zengin doğalgaz kaynakları ve güçlü üretim potansiyeli dikkate alındığında nitrojen gübre üretiminde de önemli potansiyel olduğu aşikardır. Bu çerçevede, Türkiye'nin gübre konusunda kendine yeterlilik politikaları çerçevesinde Mozambik'in stratejik bir ülke olma potansiyeli mevcuttur.

Mozambique Fertilizer Company Lda ülkenin öne çıkan gübre şirketi olarak dikkat çekmektedir. Bahse konu şirket diğer ülkelerden ithal ettiği gübreleri Zambiya, Zimbabve ve Malavi gibi ülkelere ihraç etmektedir. Diğer taraftan Mozambik'te KOBİ'lerin de gübre ticareti konusunda istekli olduğu ve fırsatlar konusunda araştırmalarda bulunduğu bilinmektedir.

Son dönemde ülkede yürütülen projelerden Afrika Gübre ve Tarım İşletmeciliği Ortaklığı'nın (African Fertilizer and Agribusiness Partnership-AFAP) 2 milyon dolarlık gübre finansman projesi 2024 yılında gerçekleşmiştir. Mozambik'te Sürdürülebilir Tarım Yönetimi için Gübre Finansmanı adlı bu proje, 2025-27 dönemi için 300 bin küçük çiftçinin gübreye erişimini artırmayı ve verimliliklerini ve refahlarını yükseltmeyi hedeflemektedir.

6. Sektörde İhracatçılarımızı Bekleyen Tehditler

Türk yatırımcıları Mozambik'teki prosedürlerin ve bürokratik süreçlerin yavaşlığı/çözumsuzlüğü konusunda sorunlar yaşamaktadır. Zaman zaman kalifiye iş gücüne ulaşım konusunda sorunlar yaşandığı görülmektedir. Ayrıca ülkenin ekonomik ve altyapı gelişimi anlamında düşük seviyede bulunması Türk yatırımcılar açısından negatif bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Yüksek navlun fiyatları dış ticaret taşımalarındaki temel problem olarak ortaya çıkmaktadır. İki ülke arasındaki vize uygulamasının devam etmesi ticaret hızını bir miktar azaltmaktadır. Ayrıca ülkeye giden konteynerin geri gelirken de dolu gelmesi yönündeki planlamalar dış ticaretin ivmesini zaman zaman olumsuz etkileyebilmektedir. Gümrük süreçlerinde

uygulanan keyfi uygulamalar da ihracatçılarımız için süreç yavaşlatıcı bir etken olarak dikkat çekmektedir.

7. Sektörde İhracatın Artırılması için Firmalara Öneriler

Türk firmalarının bayilik ve zincirler kurarak kendi ürünlerinin pazardaki payını artırmaları mümkün olacaktır. Ayrıca genel anlamda Türk malına karşı olumlu bir algı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, pazarda tutunma sürecinin diğer ülkelere kıyasla daha kolay olabileceği düşünülmektedir.

8. Belirtilmesinde Fayda Görülen Diğer Hususlar

Firmaların Mozambik pazarında yatırım fırsatlarını da gözden geçirebileceği düşünülmektedir.

Genel olarak Serbest Bölgelerde makine ve ekipman ve hammadde için KDV ve gümrük muafiyeti, belirli oranlarda kurumlar vergisi muafiyet veya indirimi, özel serbest kambiyo rejimi uygulaması, esnek iş hukuku rejimi, arazi tahsisi gibi teşvikler sağlanmaktadır.

Sanayi Serbest Bölgelerinde faaliyette bulunmanın ön şartı, üretimin %70'inin ihraç edilmesi zorunluluğudur. Özel Ekonomik Bölgede böyle bir şart aranmamaktadır.

Serbest Bölgeler, Özel Ekonomik Bölge ve Sanayi Serbest Bölgesine tanınan teşvikler aşağıda sıralanmıştır:

Bölge	KDV- Gümrük Muafiyeti	Kurumlar Vergisi (KV) Muafiyeti
Serbest Bölge	Muaf	İlk 5 yıl muaf, 6-10. Yıl %50, daha sonra %25 indirim
Özel Ekonomik Bölge	Muaf	İlk 3 yıl muaf, 4-10. Yıl %50, daha sonra %25 indirim
Sanayi Serbest Bölgesi	Muaf	İlk 10 yıl muaf, 11-15. Yıl %50, daha sonra %25 indirim

9. Genel Değerlendirme

Yapılan araştırmalar, edinilen tecrübeler ve değerlendirmeler sonucunda ilgili sektörde Mozambik'e ihracat potansiyelimizin olduğu görülmektedir.

Nüfusun %70'inin geçimini destekleyen tarım sektörü, kayıtlı işgücünün %75'ini istihdam etmektedir. Ancak ülkedeki ekilebilir arazilerin sadece %17'sinin üretimde kullanıldığı düşünöldüğünde ilerleyen dönemde önemli bir üretim potansiyelinin olduğu değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda 33 milyonluk nüfusa sahip Mozambik'in her geçen yıl daha da fazla tarım ürünlerine ve dolayısıyla gübre ihracatı ve/veya üretimine ihtiyacı olacaktır. Bu çerçevede, ihracatçılarımızın ilerleyen dönemde ülkemizin Mozambik'teki pazar payını artırarak önemli kazanımlar elde etmeleri beklenmektedir.

10. Yararlı Adresler

İlgili Kuruluşlar

Maliye Bakanlığı Adres : Av. Julius Nyerere n° 496, 5° Andar Maputo, Moçambique Telefon: +258 21 481600 Internet Adresi: https://www.mef.gov.mz/	Ekonomi Bakanlığı Adres: Praça 25 de Junho 300 Maputo CP 1831 Telefon: +258-21-352600 Internet Adresi: www.mic.gov.mz
---	--

Ulaşılabilir Hukuki& Mali Danışmanlık Şirket ve Bürolarına İlişkin Bilgiler

KPMG Auditores e Consultores SARL Adres: 1.233 street , N°72 C Hollard building P.O. Box N° 2451, Maputo Tel: +258-21-355200 / +258 82 317 6340 +258 84 355 2000 Web: www.kpmg.co.mz E-posta: mz-fminformation@kpmg.com	Ernst & Young LDA Adres: Belmiro Obadias Muianga, St. 179 P.O Box 366, Maputo Tel: +258-21-353000 / +258 21 32 4043 Web: www.ey.com/mz
---	--

<p>Sal & Caldera LDA Adres: Av. da Marginal, N° 4985, 1° Floor - ZEN Building, Maputo Tel: +258-21-241-400 / + 258 21 49 47 Web: www.salcaldeira.com E-posta: admin@salcaldeira.com</p>	<p>Pricewaterhouse Coopers Moçambique Adres: Av. Vladimir Lenine, 174, 4th floor, Millennium Park building - Maputo Tel: +258-21-350400 / +258 21 307620 Web: www.pwc.com/mz</p>
<p>Grant Thornton Adres: Fontes Pereira de Melo St.No. 60 – PO BOX 883, Maputo Tel: +258 21 311937 E-posta: gtm@mz.gt.com</p>	<p>Deloitte & Touche Moçambique, Lda Adres: Av. Zedequias Manganhela, N°267, 5 th floor, JAT 4 Building, P.O. Box 2581, Maputo Tel: +258 21320955 / +258 84 398 0496 / +258 84 291 0407 E-posta: jomachado@deloitte.co.mz Web: www.deloitte.com/mz</p>

11. Kaynakça

<https://www.trademap.org/>

<https://clubofmozambique.com/>

<https://www.statista.com/>

<https://360mozambique.com/>

<http://tariffdata.wto.org/ReportersAndProducts.aspx>

<https://www.jica.go.jp/>

<https://afap-partnership.org/>